

УРСУЛА ЛЕ ГУИН ОНЕЗИ, КОИТО НАПУСКАТ ОМЕЛАС

Превод от английски: Харалампи Аничкин, —

chitanka.info

Със звън на камбани, който вдигаше в простора ята лястовици, Летният фестивал пристигна в Омелас — градът на блестящите кули край морето. Мачтите и възетата в пристанището бяха окичени с флагове. По улиците между къщите с червени покриви и разноцветно боядисани стени, между обраслите с мъх градини и под редиците от дървета, покрай парковете и обществените сгради се движеха шествия. Някои от тях бяха внушителни — предвождаха ги старци, загърнати в строги тоги в бледопурпурни и сиви тонове, следвани от навъсени и мълчаливи майстори, спокойни и ведри жени, които носеха бебета и бърбеха помежду си, както си вървяха. По други улици музиката бе в по-бърз такт, къртяха гонгове и дрънкаха дайрета, хората танцуваха, шествието бе един непрекъснат танц. Из тълпата се провираха деца, виковете им прорязваха музиката и песните като стремително литнали лястовици. Всички шествия се отправяха към северната част на града, към обширната мера, която всички наричаха Зелена поляна, където момичета и момчета, смъкнали последните си дрехи под свежия полъх на вятъра, с окаляни до глезените си крака и с грациозни движения на ръцете си, разгряваха ставите си за състезанието. Конете не бяха оседлани, дори дизгините им нямаха юзгечки. В гривите им бяха сплетени сребърни, златни и зелени ленти. Пръхтеха, вдигаха се на задните си крака, перчеха се пред другите. Чувстваше се колко бяха възбудени — единствените животни, приели нашите церемонии като свои собствени. Далеч на север и на запад се издигаха планини, прислонили в дъгата си залива Омелас. Утринният въздух бе толкова прозрачен, че снежните корони на Осемнайсетте върха сипеха златнобелия си блясък през безкрайността на слънчевото зарево под тъмната синева на небето. Лек ветрец подухваше, като че само за да развее знамената, които определяха полосата на състезанието. От лабиринта на градските улици долиташе на талази от близо и далеч музиката на процесииите, като че да разкъса спокойствието над просторните зелени ливади — жизнерадостна ефирна сладост, която идваше на пориви, затихваше и отново се губеше в пространството, подета от радостната мощ на камбанния звън.

Радост! Как да се опише с думи радостта? Как да се опишат жителите на Омелас?

Те не бяха наивни, уверявам ви, въпреки че бяха щастливи. Но ние не изричаме вече думи, изразяващи радост. Усмивките се

превърнаха в някакъв архаизъм. При описания от този вид човек е склонен да потърси веднага краля, яхнал разкошен жребец в обкръжение на благородни рицари или пък в златна носилка, понесена от мускулести роби. А крал нямаше. Не се употребяваха мечове, нямаше роби. Тези хора не бяха варвари. Не зная правилата и законите на тяхното общество, но предполагам, че трябва да са били изключително малко на брой. И както живееха без монархия и робовладелство, така се справяха и в живота без борса, реклами, тайна полиция и ядрени бомби. Но ще повторя — не бяха наивен народ — сладникави овчари, благородни диваци, накаква безлична утопия. Не бяха по-елементарни от нас. За съжаление ние притежаваме лошия навик, насърчаван от педанти и софисти, да разбираме щастието като нещо доста глупаво. Само болката е признак за интелект, само злото може да е интересно. Това е и измяната на твореца — отказът да признае баналността на злото и ужасната скука на болката. Като не можеш да ги победиш, стани техен чърастник. Ако те заболи — повтори! Но да величаеш отчаянието, значи да заклеймяваш удоволствието, да приемеш насилието, означава да игубиш всичко друго. Ние почти сме изгубили; не можем да опишем вече щастлив човек, нито да отдадем заслуженото на празничната реалност.

Как да ви разкажа за хората от Омелас? Не бяха наивни и щастливи деца, въпреки че децата им наистина бяха щастливи. Бяха зрели, интелигентни, емоционални пълноценни личности, чийто живот не бе разнебитен. О, чудо! Но бих искала да опиша това по-добре. Бих искала да ви убедя в това. По моите думи Омелас започва да прилича на град от приказките, съществувал някъде далеч и много отдавна, като някогашна небивалица. Може би ще е най-добре да си го представите както повелява въображението ви, с надежда да не бъдете подведени, защото едно е сигурно — не мога да удовлетвори всички вкусове и желания. Относно техниката, например? Мисля, че няма коли по улиците и хеликоптери във въздуха. Това се подразбира от самия факт, че хората в Омелас са щастливи. Щастието им се дължи на намерената точна граница между онова, което е необходимо, онова, което е нито необходимо, нито вредно и онова, което е вредно. В средната категория обаче, тази на ненужното, но и неносещо вреда, тази на удобството, лукса, излишеството и т.н., т.н. — можеха спокойно да имат централно отопление, подземна железница, перални машини, всякакви прекрасни

съоръжения, които дори и ние още не познаваме, пространствени източници на светлина, енергийни източници, които не изискват гориво, лекарства против простуда. Или пък можеха да нямат нито едно от тези неща: това просто няма никакво значение. Както предпочитате. Склонна съм да мисля, че хората от градовете по крайбрежието на Омелас са пристигнали в дните преди фестивала с много бързи малки мотриси и двуетажни трамваи и че всъщност железопътната гара на Омелас е най-представителната, макар и по-скромна сграда от великолепия пазар на производителя. Страхувам се обаче, че дори и с влакове, някои от вас биха възприели град Омелас като някаква бонбониера. Усмивки, камбани, шествия, коне, уф! Ако е така, прибавете една оргия. Ако една оргия би оправила положението, не се колебайте! Но моля ви все пак, нека няма храмове, бълващи красиви голи свещенослужители и свещенослужителки, изпаднали в полукстаз и готови да се сношават с всеки мъж или жена, любим или непознат, който желае съюз с божественото начало на красотата, въпреки че в началото и аз имах подобна представа. Но в действителност би било добре в Омелас да няма никакви храмове — поне храмове, обслужвани от хора. Религия — да, духовенство — не. Естествено, голите красавици могат да се разхождат и да се предлагат като божествено суфле за глада на нуждаещите се и тръпката на плътта. Нека участват в шествията. Нека дайрета да огласяват сношенията и величието на плътските желания да бъде белязано от звън на гонгове и (нещо съвсем не по-маловажно) нека плодовете на тези приятни ритуали да се радват на всеобща любов и грижи. Едно нещо, което съм уверена, че липсва в Омелас, е чувството за вина. А какво друго трябва да има? Отначало мислех, да няма наркотици. Но това ми се струва крайно пуританство. За онези, които ги обичат, нека слабата натрапчива сладост на дрогите да лее аромата си ис града, местният „друуз“, който предизвиква в началото чудна лекота и изостреност на съзнанието, няколко часа по-късно — успокояваща сънливост, а накрая — чудните видения на посветените в най-съкровени тайни на Вселената и всепроникващото до непознаваемост удоволствие от секса. При това не формира трайна привързаност към употреба. За по-скромните вкусове смятам, че трябва да има бира. Какво друго, какво още му трябва на града на радостта? Чувство за победа, несъмнено. Празник на смелостта. Но

както минаваме без духовенство, нека минем и без войска. Радостта, изградена върху успеха на кръвопролитие, не е всепризната радост, не носи удовлетворение, съпроводена е със страх, а освен това е нещо банално. Едно безгранично и щедро доволство, величествена победа не над някой външен враг, а победа на общението с най-добрите и най-чисти души на всички и навсякъде, величието на лятото на Света — това излъчват сърцата на хората от Омелас, а победата, която празнуват, е победа на живота. И наистина не смятам, че повечето от тях имат нужда от „друз“.

По-голямата част от шествията вече са стигнали Зелена поляна. Великолепен аромат на гозби се носи от червените и сини шатри на снабдителите. Лицата на дечицата са изпоцапани от лакомствата, в благовидната посивяла брада на мъж са се заплели няколко трохи от лепкав слаткиш. Младежите и девойките са яхнали конете си и се трупат около стартовата линия. Стара жена, дребна, но закръглена и засмяна, раздава цветя, които вади от кошница, а снажни младежи ги забождат в косите си. Малчуган на девет-десет години стои самотен в края на тълпата и свири на дървена флейта. Хората се спират, за да послушат, усмихват се, но не му казват нищо, защото той не спира да свири, дори не ги забелява. В тъмните му очи се чете единствено вгълбеност в тежката сладка магия на мелодията. Свършва и бавно отпуска ръце, стиснали дървената флейта. И като че ли тази кратка негова пауза се превръща в сигнал — внезапно от шатрата до стартовата линия прозвучава тръба — властно, тържествено, пронизително. Конете пристъпват неспокойни, чува се цвилене, като че в отговор на сигнала. Ведроликите млади ездачи потупват конете по шиите, успокояват ги, шептят им: „Спокойно, спокойно, красавце мой, надеждо моя...“. Редицата на стартовата линия се оформя. Тълпите около полосата се люшкат като треви и цветя подети от вятъра. Летния фестивал е започнал.

Вярвате ли? Приемате ли този празник, града, радостта? Не? Тогава нека ви опиша още нещо.

В подземие, на една от красивите обществени сгради на Омелас или може би в избата на един от просторните домове, се намира едно помещение. То е със заключена врата и е без прозорец.

Между прашните цепнатини на талпите се процежда лъч светлина, промъкнал се през паяжините на прозореца в другия край на избата. Няколко твърди, спечени, вонящи парцала на дълги дръжки са подпрени до ръждясала кофа в единия край на малкото помещение. Пръстеният под е влажен, както обикновено са влажни подовите в зимниците. Помещението е три стъпки дълго и две широко — просто килер за метли или изоставен склад за сечива. В помещението седи едно дете. Може да е момче или момиче. Изглежда шестгодишно, но всъщност е почти на десет. Слабоумно е. Може би се е родило увредено, или може би слабоумието му се е явило в резултат на страх, недохранване или невнимателно отношение. Чопли си носа, понякога си пипа несръчно пръстите на краката или гениталиите и се е свило в най-отдалечения от кофата и парцалите ъгъл. Струват му се ужасни. Стиска очи, но знае, че парцалите са си там и че вратата е заключена, и че никой няма да дойде при него. Вратата е винаги заключена. И въобще никой не идва, освен понякога — детето намя понятие от времето и от промеждутъците между посещенията. Понякога вратата се отваря с трясък и там се появява човек или няколко души. Някой може да влезе и да срита детето, за да се изправи. Другите никога не се доближават до него, само го гледат с уплаха и отвращение. Купичката и каната за вора се пълнят бързо, вратата се заключва, очите изчезват. Хората на вратата никога не говорят. Но детето, което винаги не живяло в килера, и може да си спомни слънчевата светлина и гласа на майка си, понякога проговаря. „Ще слушам — казва то. — Моля ви, пуснете ме, ще слушам!“ Но отговор никога не получава. В началото детето е викало за помощ и често е плакало, но вече само скимти тихичко „Е-а, е-а“ и говори все по-рядко. Толкова е слабо, че прасците на краката му са се стопили. Коремчето му е подуто. Живее на половин паница царевична каша с лой на ден. Голо е. Слабините и бедрата му представляват гнойна пихтия, защото клечи постоянно в собствените си фекалии.

Всички знаят, че то е там, всички жители на Омелас. Някои са идвали да го видят, други се задоволяват само с това, че знаят за него. Всички знаят, че то трябва да стои там. Някои разбират защо, други не разбират, но за всички е ясно, че щастието им, здравето на децата им, мъдростта на учените им, уменията на занаятчиите, дори изобилието

на реколтата и хубавото време през всичките сезони, изцяло зависят от ужасяващото страдание на това дете.

Обикновено обясняват това на децата, когато са на възраст между осем и дванадесет години, когато вече изглежда са способни да го разберат; и в повечето от онези, които идват да видят детето, са млади, въпреки че доста често идва и по някой възрастен или пък се връща, за да види детето повторно. Колкото и добре да им се обяснява, тези млади посетители остават винаги потресени и омерзени от това, което виждат. Чувстват отвращение, нещо, което винаги са смятали за надживяно. Изпитват чувства на яд, гняв, безсилие, въпреки всички обяснения. Искат им се да направят нещо за това дете. Но няма какво. Ако детето бъде изведено на слънце от тази воняща бърлога, ако бъде измито и приласкано — това би било наистина добро дело. Но ако това се случи, още в същия ден и час цялото благоденствие, красотата и величието на Омелас биха се стопили и изчезнали. Това са условията. Добруването и благоденствието на всички жители на Омелас да бъдат жертвани заради това дребно, простичко, едничко благодеяние. Да се лишат от щастие хилядите заради възможността да бъде щастлив само един. Това би означавало чувството за вина да се засели между крепостните стени на града.

Условията са ясни и категорични: на детето не може да се каже нито една добра дума.

Често, след като видят детето, младите се прибират разплакани или обзети от безмълвен гняв, породен от съзнанието за жестокостта на този парадокс. След това седмици или дори години размишляват за него. Но с течение на времето започват да осъзнават, че дори и да бъде освободено, детето едва ли би имало голяма полза от свободата си; малко неясно удоволствие от храната и топлината сигурно ще изпита, но какво повече? Прекалено деформирано и слабоумно, за да разбере какво представлява истинската радост от живота, прекалено дълго живяло в страх, то никога не би могло да го надживее. Навиците му са прекалено примитивни, за да откликне на човещината в човешките отношения. И наистина след толкова време вероятно ще се чувства обречено без защитата на стените, без мрака, с който са привикнали очите му, и без удобството на собствените му екскременти. Сълзите, предизвикани от тази жестока несправедливост, изсъхват, когато младите хора започват да схващат ужасната справедливост на

действителността, когато започват да я приемат. Изпитанието на благородството им и осъзнаването на собствената им безпомощност, вероятно са изначалната причина за великолепието в собствения им живот. Тяхното щастие не се гради на безчувственост и безотговорност. Знаят, че и те като детето не са свободни. Познават състраданието. Тъкмо съществуването на детето и това, че те знаят за него, е основа за съществуването на величествената им архитектура, завладяващата им музика, развитата им наука. Благодарение на това дете те са толкова нежни с децата си. Знаят, че ако го нямаше това обречено дете, ако то не хленчеше в мрака, онова другото, с флейтата, не би могло да свири весело, докато младите ездаци се подреждат с целия си празничен блясък за състезанието, огрени от слънчевите лъчи на първото лятно утро.

Сега вярвате ли, че ги има? Не са ли по-истински? Но има и още нещо, което трябва да бъде казано, и то е съвсем невероятно.

От време на време някоя девойка или младеж, които са ходили да видят детето, не се прибират в къщи, за да плачат или изразят негодуванието си. Те въобще не се прибират. Понякога и накой много по-възрастен мъж или някоя жена ще помълчи ден-два и ще напусне дома си. Тези хора излизат на улицата и направо напускат Омелас през красивите порти на града. Вървят през земите на Омелас. Всеки тръгва сам. Младеж или девойка, мъж или жена. Настъпва нощ, пътникът минава по селски улици, между къщи с осветени в жълто прозорци, и продължава в тъмата на откритото поле. Всеки сам. Вървят на запад или на север към планините. И те не спират. Напускат Омелас, вървят напред в мрака и не се завръщат. Мястото, за което са тръгнали, е още по-необяснимо за нас от града на щастието.

Него съвсем не мога да го опиша. Възможно е да не съществува. Но изглежда онези, които напускат Омелас, знаят къде отиват.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.